

cele mai frecvent întâlnite. Registrele de evidență a deceselor consemnează drept cauză diferite boli. Pe parcursul acestor patruzeci de ani dominantă între cauzele deceselor copiilor, mai ales pînă la o lună, sunt „convulsiile”. Locul secund îl ocupă decesele din cauza „pneumoniilor” și „tuberculozei”, după care vine „răceala”. Locul patru îl deține aproape stabil grupa de vîrstă peste 60 de ani cu „surmenajul fizic”. Important că din această cauză adesea au murit și bărbații de pînă la 60 de ani. Printre ei este și bunelul bunelului meu Nistor Chicuș, care s-a dus în lumea celor drepți din această cauză la vîrsta de 55 de ani¹¹.

Un loc deosebit în șirul deceselor îl ocupă și „difteria”. Rar întâlnită pe parcursul întregii perioade, a fost catastrofală, mai ales în rîndul copiilor, în anul 1893, fiind de aproape 7 ori mai mare decît cota medie a mortalității în acești patruzeci de ani.

ȘTIINȚA ISTORICĂ ÎN SISTEMUL DE PROPAGANDĂ A RSSM

Valentin BURLACU, dr., conf. univ.

Summary

A fundamental characteristic of totalitarian communist regime is a complete service of history towards politics. After the annexation of Bessarabia to the USSR in 1944 through a falsified history, rewritten systematically depending on the objectives imperial center, or implanted several generations „values” foreign national interests. Ideological myths created by the new regime had as main objective to justify the domination of the tsarist and then Soviet over the territory between the Prut and Nistru.

Problema corelației dintre știința istorică și politică este mereu actuală și comportă necesitatea limitării maximale a ingerinței politicului în istoriografie. O trăsătură caracteristică a regimului

---

¹¹ ANRM d. 461, p. 160.

totalitar comunist este completa aservire a istoriei față de politică. Istoria devine o armă ideologico-propagandistică cu funcții politice prestabilite prin intermediul căreia partidul de guvernământ realizează socializarea și conducerea societății, motivează și influențează masele, legitimează puterea politică, face referiri indirecte la conflictele politice [5, p. 38-40].

Astfel, istoriografia a fost obligată să se conformeze unor cerințe incompatibile cu natura sa științifică. În acest context, prin intermediul pseudo-științei istorice, puterea politică, manipulând și dezinformând masele, inventează o serie de mituri menite să consolideze ideologia comunistă și să concorde transformările istoriografice cu realitatea politică. Iată de ce, istoria a fost supusă unor grave denaturări și a fost un domeniu afectat enorm de dimensiunea politică.

După reanexarea Basarabiei la URSS în anul 1944, prin intermediul unei istorii falsificate, mereu rescrise în funcție de necesitățile și obiectivele centrului imperial, s-a cultivat și educat mai multe generații, de-a lungul câtorva decenii, „valori” străine intereselor naționale. Opinia publică a fost intoxicată cu informații false ale căror obiectiv esențial era să justifice dominația țaristă și apoi sovietică asupra teritoriului dintre Prut și Nistru. Acest fapt a contribuit la deznaționalizarea și dogmatizarea mentalității unei părți considerabile a populației băștinașe din R.S.S. Moldovenească. Consecințele acestei politici se mai resimt și în prezent, la cei peste 20 de ani de independență a Republicii Moldova. Or, după cum se constată în „Declarația grupului de inițiativă „Anul 1812” privind împlinirea a 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus”, semnată de un grup de distinși istorici de la Chișinău la 15 mai 2011: „După proclamarea Independenței în anul 1991, specificul evoluției Republicii Moldova a fost confruntarea sistematică cu problema de identitate națională și statală. Situația aceasta este determinată de particularitățile evoluției spațiului dintre Prut și

Nistru în cei 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus. Acest rapt a întrerupt procesul de dezvoltare firească în cadrul etnic și cultural românesc a populației din stânga Prutului, prin impunerea unui model străin de dezvoltare” [3, p. 14].

În același context, într-o altă Declarație, a Comitetului de Conducere al Asociației Istoricilor din Republica Moldova, cu privire la unele probleme ale educației istorice din instituțiile de învățământ preuniversitar din R. Moldova, adoptată la 2 septembrie 2011, se apreciază: „După 20 de ani de la proclamarea independenței, constatăm că Republica Moldova s-a împotmolit în hățișurile unor concepții creionate, încă în 1812, de către administrația țaristă și reanimate, în 1940, de regimul sovietic de ocupație, ratând astfel șansa „arderii etapelor” și transformării societății noastre în una modernă și democratică. Constatăm cu regret că, până la momentul de față, Republica Moldova nu si-a definit clar și cu fermitate opțiunea istorică: spre Est sau spre Vest, oscilează între democrație și totalitarism. O mare parte din populația ei nu știe să facă deosebirea dintre miturile imperiale rusești și sovietice și valorile democratice occidentale, nu face distincție între ocupație și eliberare, nu cunoaște propriile valori naționale și din această cauză nu le poate conștientiza și asimila pe cele general-umane” [4, p. 12]. Deși după proclamarea independenței s-au făcut progrese simțitoare în asimilarea de către românii basarabeni a valorilor naționale, limbii, culturii, istoriei românilor, „moldovenismul” ca concept și acțiune politică”, mai este întreținut în mod artificial de unele forțe politice ca mijloc de supraviețuire și pârghie pentru a accede sau a se menține la putere.

În istoria fiecărui popor, datele memorabile reprezintă momente decisive, de cotitură. Semnificația anului 1812 rămâne actuală sub mai multe-multiple aspecte. În primul rând, „anul fatidic 1812 a fost marcat și interpretat diferit de către societatea basarabeană. Istoriografia rusă și sovietică considera „Anul 1812” ca

eliberare, iar istoriografia națională ca „anexare”. Deasemenea „la finele secolului al XX-lea, în contextul mișcării de emancipare națională din RSSM, „Anul 1812”, de rând cu alte date istorice, a apărut din nou în spațiul public și a fost folosit de către adepții emancipării ca argument ce demonstrează anexarea de către Imperiului Rus a regiunii dintre Prut și Nistru și expunerea populației sale la un puternic proces de deznaționalizare, practici preluate și dezvoltate de autoritățile sovietice” [6, p. 303].

Astfel „Anul 1812” a fost frecvent prezent fie în luările de cuvânt și adresările către oficialități, sau în lozinci ale manifestărilor, marșurilor și mitingurilor organizate de FPM. În contextul discuțiilor din cadrul Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova din vara anului 1990 privind aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord în avizul final se recunoștea, pentru prima dată într-un document oficial, faptul răpirii teritoriului dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus. Discuțiile cu caracter istoric din cadrul parlamentului, referitoare la semnificația acestui eveniment, au continuat și la începutul anului 1991. Referințe la acest an sunt prezente în toate Proclamațiile Marilor Adunări Naționale. În mod special, „Anul 1812” se regăsește în Declarația de la Chișinău a Conferinței Internaționale „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale pentru Basarabia” (Chișinău, 26-28 iunie 1991). Acest eveniment, de rând cu alte date importante din istoria ținutului dintre Prut și Nistru, se regăsește și în Declarația de independență a Republicii Moldova.

În ansamblu, „atât liderii mișcării, cât și publicul larg au făcut apel la evenimentele istorice care au marcat soarta principatului Moldovei și a teritoriilor sale anexate de Imperiul Rus în urma războiului ruso-turc din 1806-1812. Dacă partida națională a optat pentru recunoașterea faptului că ținutul dintre Prut și Nistru a fost

anexat la 1812 și supus deznaționalizării, atunci reprezentanții partidului comunist, ai mișcărilor separatiste de la Comrat și Tiraspol au rămas fideli istoriografiei sovietice, care consideră acest an un an al „eliberării” și „unirii” cu Imperiul Rus [6, p. 303-310].

Astfel, așa cum apreciază istoricul Gh. Negru „Deși s-au scurs deja 20 de ani de la proclamarea independenței, umbra anului 1812, îngemănată cu cea a anului 1940, planează și astăzi asupra Republicii Moldova, determinând perpetuarea miturilor imperiale referitoare la istoria, cultura și identitatea noastră. În consecință suntem divizați nu doar politic, ci și în funcție de modul de interpretare a istoriei, a autoidentificării lingvistice, culturale, identitare” [8, p. 9]. Or, actualmente știința istorică din Republica Moldova, în diferitele ei orientări și manifestări, mai pendulează între realizările istoriografiei sovietice și cele ale scrisului istoric elaborat în perioada recentă.

Această realitate, conform opiniei omului politic și diplomatului român, A. Năstase, își are cauza în vecinătatea cu Imperiul rus, care a avut consecințe dezastruoase pentru destinele întregului neam românesc: „Este un fapt îndeobște unanim acceptat că raporturile pe care principatele române Valahia și Moldova, apoi statul român modern, format după unirea de la 1859, și, cu deosebire, România din perioada interbelică, reîntregită în urma Marii Uniri de la 1918, le-au avut cu Rusia țaristă și, mai târziu, cu Rusia Sovietică și URSS, au marcat fundamental, uneori în mod dramatic, situația românilor și frontierele Statului Român, având întotdeauna un impact puternic în conștiința fiecărei epoci, dar și a generațiilor care au urmat” [7, p. 9].

Evoluția vieții politice din RM, adeseori, contradictorie, readuce în centrul atenției, vechi mentalități și disensiuni ce reclamă o abordare principial nouă a trecutului nostru și presupune cunoașterea profundă a realităților și demitizarea unor momente ale istoriei care au determinat persistența problemei identității populației băștinașe timp de peste două secole. Este semnificativ faptul că a fost

denaturată nu numai istoria majorității etnice din Republica Moldova, ci și cea a reprezentanților altor etnii conlocuitoare. Drept consecință, perceperea majorității evenimentelor și fenomenelor istorice a fost eronată și partizanată, iar știința istorică marginalizată de regimul politic.

După proclamarea independenței Republicii Moldova, în perioada guvernării agrariene (1994-1998), începând cu organizarea la 5 februarie 1994 a congresului „Casa Noastră - Republica Moldova”, legiferarea sintagmei „limba moldovenească” drept limbă de stat, în noua Constituție, adoptată la 29 iulie același an, și, mai ales, odată cu venirea comuniștilor la putere în 2001, a renăscut și a luat amploare campania de promovare oficială a „moldovenismului”, redevenit și ridicat la rang de ideologie de stat. Apărută în contextul creării și existenței RASS Moldovenești (1924-1940), exportată și extinsă ulterior în RSSM, această teorie fundamenta existența unei „limbi și națiuni moldovenești” distincte de cea română. În plan geopolitic, ea justifică politica expansionistă a Imperiului rus și a celui sovietic față de națiunea română, implicit, cele două rapturi (din 1812 și 1940) ale Basarabiei.

Conceptul „moldovenismului”, „ridicat de puterea comunistă la rang de concept etnic și acțiune politică concretă, a devenit un instrument de modelare și manipulare a acestui crâmpei de românitate. S-a urmărit astfel construirea unui surogat de națiune moldovenească, prin care această ramură a marelui ansamblu românesc să fie retezată de trunchiul căruia îi aparținea” [9, p. 150]. Acest „moldovenism”, opus antagonic românismului, cultivat mai multe decenii, a condus la crearea în rândurile unei mase importante a populației băștinașe a unei adevărate mentalități moldovenești, „însemnând o atitudine deosebitoare față de românism, perceput chiar astăzi „ca un pericol”, dacă nu etno-cultural, cel puțin politic. Persistă, astfel, dacă nu o atitudine ostilă față de românism, cel puțin o indiferență față de asimilarea valorilor intelectuale, cultural-

umanistice și lingvistice aparținând patrimoniului comun al naționalismului românesc” [9, p. 151].

După implozia Uniunii Sovietice, evoluția socio-politică a Republicii Moldova s-a caracterizat printr-o confruntare identitar-națională între o moștenire culturală românească și o durabilă experiență istorică ruso-sovietică. Această realitate a dat naștere, pe de o parte, unui curent identitar-național românesc, constituit din intelectuali, tânăra generație și alte elemente progresiste. Pe de altă parte, s-a atestat un segment impunător al populației, mai cu seamă din mediul rural, ostăteac al vechiului regim, cu o identitate moldovenească construită pe falsuri și mituri istorice, dar susținută de realitatea aflării timp de peste un secol și jumătate în componența Imperiului țarist, iar ulterior a celui sovietic cu un impact dezastruos pentru românii basarabeni.

Conform altei opinii, perioada de peste două decenii de independență „a demonstrat că epoca sovietică a lăsat moștenire trei forme majore de memorie colectivă, care, în Republica Moldova, au modelat trei proiecte statale și identitare”: „primul proiect este de orientare românească”, al doilea de „sorginte moldovenească”, cel de-al treilea proiect „vine din regiunea transnistreană,...ce se consideră parte a lumii politice și culturale ruse” [11, p. 17-21].

Totuși, chiar dacă moldovenismul „a reușit să aducă prejudicii însemnate conștiinței naționale românești în RSSM...sentimentul național al moldovenilor s-a dovedit a fi destul de refractar și ostil procesului de rusificare, ignorând „frumoasele” lozinci sovietice de „înflorire a națiilor prin contopirea lor” [10, p. 52].

Astfel, o radiografiere atentă a jocurilor de interese, a structurilor de putere și rezultate ale evoluțiilor geopolitice care s-au derulat în spațiul dintre Nistru și Prut este actuală. Deasemenea, după cum s-a apreciat pe bună dreptate „trecerea de la o tradiție istoriografică la alta este, în primul rând, o schimbare a convingerilor și concepțiilor de bază în termenii cărora este descrisă realitatea

istorică, precum și a condițiilor pe care trebuie să le satisfacă explicația științifică a fenomenului istoriografic comunist” [2, p. 159]. Mai mult chiar, orice demers istoric, ca epicentru al fenomenelor complexe din realitatea noastră cotidiană, este în căutarea noilor paradigme de cercetare, judecați de valoare, reevaluare, punere în circuitul științific și informațional a izvoarelor istorice inedite și plasate anterior la compartimentul „strict secret”. Subiectele care au fost vârf de lance ale propagandei sovietice urmează a fi investigate la distanță istorică și fără presiune, printr-o prismă nepărtinitoare, incomensurabilă cu lucrările istoriografiei sovietice propriu-zisă.

Analiza obiectivă a evenimentelor istorice cu referință la „problema basarabeană” ne conduce la constatarea că evoluția ei, cu răsturnări de situație în diferite perioade, și-a lăsat amprenta asupra specificului vieții politice, social-economice și culturale a populației băștinașe. Un asemenea demers e cu atât mai mult legitim, nu numai pentru a arăta adevărul, a demistifica istoria, dar și pentru identificarea de soluții constructive în depășirea problemelor acumulate de-a lungul timpului. Or, în Republica Moldova, procesul de demistificare a istoriei, spre deosebire de alte republici postsovietice, își are particularitățile sale, determinate de orientarea rusofilă și românofobă a istoriografiei moldovenești din perioada sovietică. Raționalizarea scrisului istoric fabricat de mașina propagandistică comunistă și depistarea mecanismelor de manipulare la nivel de subconștient va genera o „îgienizare” a istoriografiei sovietice și o delimitare strictă dintre mit și realitate.

Deasemenea, istoricilor le revine misiunea de a investiga nu numai cauzele „delirului” regimului totalitar sovietic, consecințele acestuia asupra societății posttotalitare, dar și fondarea unui demers istoriografic colectiv, purificat de preceptele ideologiei comuniste, reconceptualizat în baza caracterului etnonațional românesc al moldovenilor. Acest proces se așteaptă a fi unul dificil, deoarece

comportă necesitatea de a reabilita memoria colectivă a moldovenilor, traumatizată de dominația ruso-sovietică, depășirea antagonismelor și tensiunilor, legate de modul de percepe a trecutului proximal, prezente în societatea moldovenească după proclamarea independenței, și nu în ultimul rând, reconcilierea colectivităților aflate în tabere opuse pe cele două părți ale baricadei.

Astfel, rescrierea istoriei colective a românilor basarabeni, reabilitarea adevărului istoric și demitizarea evenimentelor cruciale din trecutul teritoriului românesc de la Est de Prut, rămâne a fi o sarcină fundamentală și complexă a istoriografiei moldovenești, soluționarea căreia corespunde cu aspirațiile de integrare în comunitatea europeană a Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Burlacu, Valentin, Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM (anii 1960-1980), Studiu monografic, Editura Învățătorul Modern, Chișinău, 2014.
2. Cozma, Valeriu, Ideologia Comunistă: Iluzii și Realitate. Secolul XX, în „Demistificarea sau remistificarea istoriei”, op. cit., p. 159.
3. Declarația grupului de inițiativă „Anul 1812” privind împlinirea a 200 ani de la anexarea Basarabiei către Imperiul Rus, în „Destin Românesc”, 2011, nr. 2, p. 14.
4. Declarația Comitetului de Conducere al Asociației Istoricilor din Republica Moldova cu privire la unele probleme ale educației istorice din instituțiile de învățământ preuniversitar din R. Moldova, în „Destin Românesc”, 2011, nr. 3, p. 12.
5. Meurs, W.P.V., Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă, Editura Arc, Chisinau, 1996, p 38-40.
6. Musteață, S., Anul 1812 în discursul public al mișcării de emancipare națională din republica Moldova (1989-1991), în Tratatul de Pace de la București. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, Coordonatorul ediției Sergiu Musteață, Chișinău, Editura Pontos, 2012, p. 303.
7. Năstase, A., Cuvânt introductiv la Ioan Popa, Luiza Popa,

- Români, Basarabia și Transnistria, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, p. 9.
8. Negru, Gh., Umbra anului 1812, în „Destin Românesc”, 2012, nr. 1, p. 9.
  9. Stan, A., Procesul de rusificare a Basarabiei, în „Destin Românesc”, 2001, nr. 3, p.150.
  10. Turtureanu, O., „Politica națională” a PCUS: mecanism de generare a conflictului în societatea RSSM, în „Destin Românesc”, 2011, nr. 4, p. 52.
  11. Țăcu, O., „Românizare”, „moldovenizare”, transnistrizare”: modele de construcție național-statală în Republica Moldova după 1991, în „Destin Românesc”, 2012, nr. 2, p. 17-21.

UNELE CONSIDERAȚII DESPRE FUNCȚIONAREA LIMBII ROMÂNE ÎN VIAȚA PUBLICĂ DIN BASARABIA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

Nicolae CIUBOTARU, dr., conf. univ.

Summary

After the annexation of Bessarabia by Russian Emperor in 1812, the evolution of Romanian culture was caused by denationalization policy and russification promoted by tsarist. According to Russian rules, in the first decades there was certain functional bilingualism. When Romanian language was used in public life, administration, school and church. This was till 1835 when was established a term of 7 years, that restricted the use of Romanian language. (1835 – 1842).

Nobility through their actions in 1829 – 1839 towards tsarist authorities tried to improve the education of Moldavian people. Also it was proposed to collect or to buy teaching materials from Moldova or Romanian Country.

So in the first half of XIX century from Bessarabia acted for the use of Romanian language in public life.